

УДК 544.[344+228]:546.[683+48+28+289+81]'23/24

DOI <https://doi.org/10.32782/pcsd-2021-2-5>**Іван ОЛЕКСЕЮК***доктор хімічних наук, професор, професор кафедри хімії та технологій Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська обл., Україна, 43025***ORCID:** 0000-0001-7206-4351**Андрій СЕЛЕЗЕНЬ***аспірант, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська обл., Україна, 43025***ORCID:** 0000-0002-1174-7439**Олександр СМІТЮХ***кандидат хімічних наук, старший лаборант кафедри хімії та технологій, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська обл., Україна, 43025***ORCID:** 0000-0003-1632-5849**Любомир ГУЛАЙ***доктор хімічних наук, професор, завідувач кафедри екології та природокористування, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська обл., Україна, 43025***ORCID:** 0000-0003-3495-5027**Людмила ПІСКАЧ***кандидат хімічних наук, професор, професор кафедри хімії та технологій, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська обл., Україна, 43025***ORCID:** 0000-0003-3117-4006**Scopus AuthorID:** 6603765788.

Бібліографічний опис статті: Олексєюк, І., Селезень, А., Смітюх, О., Гулай, Л., Піскач, Л. (2021). Тетрарні халькогеніди систем $Tl_2X-B^{II}X-D^{IV}X_2$ ($B^{II} - Cd, Hg, D^{IV} - Si, Ge; X - Se, Te$). *Проблеми хімії та сталого розвитку*, 2, 26–37, doi: <https://doi.org/10.32782/pcsd-2021-2-5>

ТЕТРАРНІ ХАЛЬКОГЕНІДИ СИСТЕМ $Tl_2X-B^{II}X-D^{IV}X_2$ ($B^{II} - Cd, Hg, D^{IV} - Si, Ge; X - Se, Te$)

За результатами рентенофазового аналізу побудовано ізотермічні перерізи систем $Tl_2Se-CdSe-Ge(Sn)Se_2$ при 570 К.

У системі $Tl_2Se-CdSe-GeSe_2$ за температури відпалу у стані термодинамічної рівноваги встановлено утворення двох тетрарних сполук. $Tl_2CdGeSe_4$ утворюється на перерізі Tl_2GeSe_3-CdSe при співвідношенні вихідних компонентів 1:1:1, а $Tl_2CdGe_3Se_8$ – на перерізі $Tl_2CdGeSe_4-GeSe_2$ при співвідношенні компонентів 1:1:3. Ця квазіпотрійна система має дев'ять однофазних, сімнадцять двофазних і дев'ять трифазних полів. Розчинність на основі $CdSe$ по перерізах Tl_2GeSe_3-CdSe та Tl_2GeSe_3-CdSe знаходиться в межах 3 мол. %.

В системі $Tl_2Se-CdSe-SnSe_2$ при 570 К підтверджено існування сполуки $Tl_2CdSnSe_4$ та зафіксовано наявність шести однофазних, десяти двофазних і п'яти трифазних полів.

Розшифровано кристалічну структуру чотирьох тетрарних сполук: $Tl_2CdGe_3Se_8$ та трьох ізоструктурних халькогенідів: $Tl_2CdGeSe_4$, $Tl_2CdSiTe_4$, $Tl_2HgSiTe_4$. $Tl_2CdGe_3Se_8$ кристалізується в тригональній ПГ $P2_12_12_1$ з параметрами: $a = 0.7.6023(9)$, $b = 1.2071(2)$, $c = 1.7474(2)$ нм. $Tl_2B^{II}D^{IV}X_4$ кристалізуються в тетрагональній структурі з ПГ $I-42m$. Параметри комірок сполук: $a = 0.80145(9)$, $c = 0.67234(9)$ нм ($Tl_2CdGeSe_4$); $a = 0.8049(6)$, $c = 0.68573(8)$ нм ($Tl_2CdSnSe_4$); $a = 0.84121(6)$, $c = 0.70289(9)$ нм ($Tl_2CdSiTe_4$); $a = 0.83929(4)$, $c = 0.70396(5)$ нм ($Tl_2HgSiTe_4$). Розглянуто залежність об'єму просторової ґратки та розрахованої густини від молярної маси у одинадцяти відомих раніше та трьох нововиявлених ізоструктурних (ПГ $I-42m$) сполуках $Tl_2B^{II}D^{IV}X_4$. Розглянуто залежність об'єму просторової ґратки та розрахованої густини від молярної маси у одинадцяти відомих раніше та трьох нововиявлених ізоструктурних (ПГ $I-42m$) сполуках $Tl_2B^{II}D^{IV}X_4$.

Ключові слова: талієвімісні тетрарні халькогеніди, фазові рівноваги, кристалічна структура, рентгенофазовий аналіз.

Ivan OLEKSEYUK

Doctor of Chemical Sciences, Professor, Professor at the Department of Chemistry and Technology, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli ave., Lutsk, Volyn region, Ukraine, 43025

ORCID: 0000-0001-7206-4351

Andrii SELEZEN

Postgraduate, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli ave., Lutsk, Volyn region, Ukraine, 43025

ORCID: 0000-0002-1174-7439

Oleksandr SMITIUKH

PhD in Chemistry, Senior Assistant at the Department of Chemistry and Technology, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli ave., Lutsk, Volyn region, Ukraine, 43025

ORCID: 0000-0003-1632-5849

Liubomyr HULAI

Doctor of Chemistry, Professor, Head of the Department of Ecology and Nature Management, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli ave., Lutsk, Volyn region, Ukraine, 43025

ORCID: 0000-0003-3495-5027

Lyudmyla PISKACH

PhD in Chemistry, Professor, Professor at the Department of Chemistry and Technology, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli ave., Lutsk, Volyn region, Ukraine, 43025

ORCID: 0000-0003-3117-4006

To cite this article: Olekseyuk, I., Selezen, A., Smitiukh, O., Hulai, L. & Piskach, L. (2021). Tetrarni khalkohenidy system $Tl_2X-B^{II}X-D^{IV}X_2$ ($B^{II} - Cd, Hg, D^{IV} - Si, Ge; X - Se, Te$). [Four-elements chalcogenides of the systems $Tl_2X-B^{II}X-D^{IV}X_2$ ($B^{II} - Cd, Hg, D^{IV} - Si, Ge; X - Se, Te$). *Problems of Chemistry and Sustainable Development*, 2, 26–37, doi: <https://doi.org/10.32782/pcsd-2021-2-5>

FOUR-ELEMENTS CHALCOGENIDES OF THE SYSTEMS

$Tl_2X-B^{II}X-D^{IV}X_2$ ($B^{II} - Cd, Hg, D^{IV} - Si, Ge; X - Se, Te$)

Isothermal sections of the $Tl_2Se-CdSe-Ge(Sn)Se_2$ systems at 570 K were investigated by XRD results. The formation of the two quaternary compounds was found in the $Tl_2Se - CdSe - GeSe_2$ system at the annealing temperature in the state of thermodynamic equilibrium. $Tl_2CdGeSe_4$ forms at the $Tl_2GeSe_3 - CdSe$ section at 1:1:1 ratio of the initial components, and the $Tl_2CdGe_3Se_8$ compound forms at the $Tl_2CdGeSe_4 - GeSe_2$ section at the ratio of 1:1:3. This quasi-ternary system contains nine single-phase, seventeen two-phase, and nine three-phase fields. The solid solubility range of CdSe is within 3 mol.% at the $Tl_4GeSe_7 - CdSe$ and $Tl_2GeSe_3 - CdSe$ sections.

The existence of the $Tl_2CdSnSe_4$ compound was confirmed in the $Tl_2Se - CdSe - SnSe_2$ system at 570 K, and the formation of six single-phase, ten two-phase and five three-phase fields was found.

The crystal structure of four quaternary compounds, $Tl_2CdGe_3Se_8$ and three isostructural chalcogenides $Tl_2CdGeSe_4$, $Tl_2CdSiTe_4$, $Tl_2HgSiTe_4$ was determined. $Tl_2CdGe_3Se_8$ crystallizes in the orthorhombic symmetry, SG $P2_12_12_1$, lattice parameters $a=0.76023(9)$, $b=1.2071(2)$, $c=1.7474(2)$ nm. $Tl_2B^{II}D^{IV}X_4$ crystallizes in the tetragonal structure, SG I-42m. The cell parameters of the compounds are: $a=0.80145(9)$, $c=0.67234(9)$ nm ($Tl_2CdGeSe_4$); $a=0.8049(6)$, $c=0.68573(8)$ nm ($Tl_2CdSnSe_4$); $a=0.84121(6)$, $c=0.70289(9)$ nm ($Tl_2CdSiTe_4$); $a=0.83929(4)$, $c=0.70396(5)$ nm ($Tl_2HgSiTe_4$). The dependence of the unit cell volume and the calculated density on the molar mass in eleven previously known and three newly discovered isostructural (SG I-42m) $Tl_2B^{II}D^{IV}X_4$ compounds was considered.

Key words: thallium-containing quaternary chalcogenides, phase equilibria, crystal structure, X-ray phase analysis.

Дослідження халькогенідних систем $A^I-B^{II}-D^{IV}-X$ ($B^{II} - Mn, Fe, Co, Ni, Cd, Hg, Pb; D^{IV} - Si, Ge, Sn; X - S, Se, Te$) за участю A^I – лужних металів, Cu, Ag значно розширює область пошуку нових напівпровідникових матеріалів.

У таких системах на квазіпотрійних перерізах $A^I_2X-B^{II}X-D^{IV}X_2$ утворюються тетрарні фази типу $A^I_2B^{II}D^{IV}X_4$ [1-10], окремі представники яких, уже зарекомендували себе в нелінійній оптиці та інших напрямках напівпровідникових

технологій. Зокрема, такі тетрарні сполуки як $\text{Li}_2\text{ZnGeS}_4$, $\text{Li}_2\text{CdGeSe}_4$, $\text{Li}_2\text{CdSnSe}_4$, $\text{Cu}_2\text{CdSiS}_4$, $\text{Cu}_2\text{CdGeSe}_4$, $\text{Cu}_2\text{CdSnSe}_4$, $\text{Cu}_2\text{ZnSiS}_4$, $\text{Ag}_2\text{ZnSnS}_4$, що належать до алмазоподібних напівпровідників із нормальною валентністю, проявляють високу ефективність генерації другої гармоніки, мають високу теплову стабільність та інші оптичні та термоелектричні властивості, через що є перспективними в застосуванні як елементи сонячних батареях та інших електронних пристроїв [11-19].

Іони Tl^{+1} подібні до іонів лужних металів. Слід чекати, що атоми лужних металів у алмазоподібних фазах можна замінити атомами Талію і отримати ізоструктурні сполуки. Перші дослідження тетрарних сполук систем $\text{Tl}-\text{B}^{\text{II}}-\text{D}^{\text{IV}}-\text{X}$ розпочаті у 80-х роках ХХ ст., через що кількість робіт є обмеженою. Зокрема, при сплавленні стехіометричних кількостей талій(I), плюмбум(II) та германій(IV) сульфідів отримано тетрарну сполуку $\text{Tl}_2\text{PbGeS}_4$, яка кристалізується в нецентросиметричній моноклінній структурі (ПГ $P2_1/a$) [20]. У роботі [21] наведені результати вивчення кристалічної структури ряду тетрарних телуридів ($\text{Tl}_2\text{MnGeTe}_4$, $\text{Tl}_2\text{MnSnTe}_4$, $\text{Tl}_2\text{CdGeTe}_4$, $\text{Tl}_2\text{CdSnTe}_4$, $\text{Tl}_2\text{HgGeTe}_4$, $\text{Tl}_2\text{HgSnTe}_4$). Ці сполуки ізоструктурні та кристалізуються в тетрагональній ПГ $I-42m$. Під час дослідження сульфуро- та селеновмісних квазіпотрійних систем $\text{Tl}_2\text{X}-\text{HgX}-\text{D}^{\text{IV}}\text{X}_2$ були виявлені сполуки типу $\text{Tl}_2\text{HgD}^{\text{IV}}\text{X}_4$ [22-24]. Структуру чотирьох із них ($\text{Tl}_2\text{HgSiSe}_4$ [22], $\text{Tl}_2\text{HgGeSe}_4$ [23], $\text{Tl}_2\text{HgSnS}_4$ [24], $\text{Tl}_2\text{HgSnSe}_4$ [22]) розшифровано в ізотропному наближенні в межах моделі структури сполуки $\text{Tl}_2\text{HgGeTe}_4$ [22]. Індексуння дифрактограм показало належність їх кристалічної структури до ПГ $I-42m$. Такою ж структурою володіє отримана нами на перерізі $\text{Tl}_2\text{SnSe}_3-\text{CdSe}$ сполука $\text{Tl}_2\text{CdSnSe}_4$ [25]. Серед аналогічних талієвмісних тетрарних сполук, знайдених у системах $\text{Tl}_2\text{X}-\text{PbX}-\text{D}^{\text{IV}}\text{X}_2$, визначено кристалічну структуру для $\text{Tl}_2\text{PbSiS}_4$ (моноклінна, ПГ $P2_1/a$) [26], яка є ізоструктурною до $\text{Tl}_2\text{PbGeS}_4$. Для ряду сполук $\text{Tl}_2\text{B}^{\text{II}}\text{D}^{\text{IV}}\text{Te}_4$ ($\text{B}^{\text{II}} - \text{Mn, Cd, Hg}$; $\text{D}^{\text{IV}} - \text{Si, Ge, Sn}$) в роботі [21] досліджувалися термоелектричні властивості. Тетрарні талієвмісні сполуки, що характеризуються нецентросиметричною природою кристалічної структури, схильні до генерації другої гармоніки, двофотонної адсорбції, п'єзоелектричних ефектів

та інших нелінійно-оптичних властивостей [27-31].

В роботі представляються результати дослідження фізико-хімічної взаємодії в системах $\text{Tl}_2\text{Se}-\text{CdSe}-\text{Ge}(\text{Sn})\text{Se}_2$ та розшифрування кристалічної структури чотирьох нових тетрарних сполук.

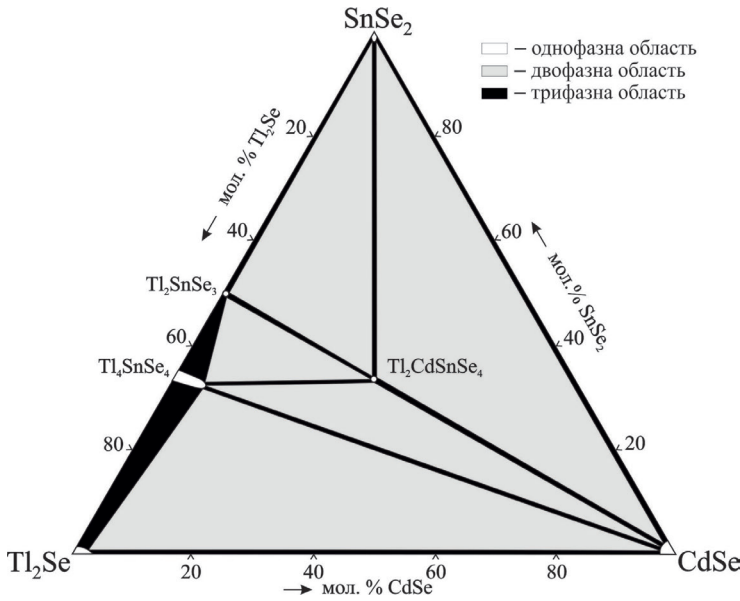
Вихідні бінарні сполуки Tl_2Se , CdSe , GeSe_2 , SnSe_2 у досліджуваних квазіпотрійних системах плавляться конгруентно (Tl_2Se при 660 К, CdSe при 1509 К, GeSe_2 при 1015 К та SnSe_2 при 948 К) і є дальтонідами [32, 33]. У трьох обмежуючих системах $\text{Tl}_2\text{Se}-\text{GeSe}_2$, $\text{Tl}_2\text{Se}-\text{SnSe}_2$ та $\text{CdSe}-\text{GeSe}_2$ утворюються тетрарні сполуки Tl_4GeSe_4 , Tl_2GeSe_3 , $\text{Tl}_2\text{Ge}_2\text{Se}_5$, Tl_4SnSe_4 , Tl_2SnSe_3 , Cd_4GeSe_6 [34-38]. Ці сполуки характеризуються змішаним іонно-ковалентним зв'язком з різним ступенем іонності. Їх кристалографічні характеристики опубліковано в [32, 33, 39-47] та наведено в табл. 1.

Синтез зразків здійснювали однотемпературним методом в муфельній печі МП-60 сплавленням простих речовин: талію, кадмію, германію, олова, селену (телуру) (вміст основного компонента 99,999 мас. %) та попередньо синтезованого HgTe (Hg 99,999 мас. %) у вакуумованих до тиску 1×10^{-2} мм.рт.ст. кварцових ампулах. Режим синтезу зразків наступний: нагрів до 950 К зі швидкістю 20 К/год, 5 год витримки; нагрів до 1200 К (сіліцієвмісних зразків – до 1450 К) зі швидкістю 10 К/год, 5 год витримки. Охолодження до 570 К зі швидкістю 10 К/год і гомогенізуючий відпал за цієї температури 350 год. Після цього зразки загартовували у 20 %-ий водний розчин NaCl . Всього в системі $\text{Tl}_2\text{Se}-\text{CdSe}-\text{GeSe}_2$ синтезовано 62 зразки, у системі $\text{Tl}_2\text{Se}-\text{CdSe}-\text{SnSe}_2$ – 57 зразків.

Порошкові рентгенограми для встановлення фазового складу синтезованих зразків отримували на дифрактометрі DRON 4-13 при α -випромінюванні в діапазоні $10^\circ \leq 2\theta \leq 80^\circ$. Кристалічну структуру нових тетрарних халькогенідів розраховували методом Рітвельда з використанням програмного пакету WinCSD [48]. Візуалізація елементів кристалічної структури проведена за допомогою програмного забезпечення Diamond.

За результатами рентгенофазового аналізу побудовано ізотермічні перерізи двох систем $\text{Tl}_2\text{Se}-\text{CdSe}-\text{Ge}(\text{Sn})\text{Se}_2$ за 570 К. Підтверджено утворення бінарних Tl_2Se , CdSe , GeSe_2 ,

Рис. 2. Ізотермічний переріз квазіпотрійної системи $Tl_2Se-CdSe-SnSe_2$ при 570 К

Їх структуру розшифровано в ізотропному наближенні в межах моделі структури сполуки $Tl_2HgGeTe_4$ [20] та представлено у табл. 2 (дані для $Tl_2CdSnSe_4$ взяті з статті [24]). За розташуванням атомів халькогену в межах другого координаційного оточення (ДКО), структура досліджуваних сполук подібна до структури сполуки $TlSe$ [48] – анізотропного напівпровідника з ланцюговою структурою складу $Tl^+[Tl^{3+}Se_2]$, або до сполуки $TlInSe_2$ [49], що виступає надструктурою до неї, у яких атоми одно- та тривалентного Талію

(чи Індію в $TlInSe_2$) займають аналогічні положення у вузлах катіонної підґратки і мають таку ж аніонну підґратку. Обидві сполуки кристалізуються в тетрагональній ґратці з ПГ $I4/mcm$.

На рис. 3 наведені експериментальні, теоретичні та різниці між ними рентгено-дифракційні спектри вищезазначених тетрарних сполук.

Параметри елементарних комірок сполук $Tl_2B^{III}D^{IV}X_4$, які кристалізуються в тетрагональній сингонії ПГ $I-42m$, в основному узгоджуються з загальновідомими закономірностями і перебувають в залежності від природи атомів. В більшості випадків при збільшенні порядкових номерів і відповідно маси атомів, що входять у склад сполуки, збільшуються густина і розміри атома. В табл. 3 представлено зміну об'єму елементарної комірки та густини відносно суми порядкових номерів елементів у сполуках $Tl_2B^{III}D^{IV}X_4$.

Для порівняння були використані параметри ґратки нових сполук та аналогічних талійвмісних тетрарних сполук з подібною будовою. Природа d-металів незначно впливає на розмірні параметри: заміна $Mn \rightarrow Cd$ у сполуках сприяє незначному збільшенню, а $Cd \rightarrow Hg$ – незначному зменшенню кристалографічних параметрів комірки.

Таблиця 2

Результати розшифрування кристалічної структури сполук $Tl_2B^{III}D^{IV}X_4$

Емпірична формула	$Tl_2CdGeSe_4$ [24]	$Tl_2CdSnSe_4$	$Tl_2CdSiTe_4$	$Tl_2HgSiTe_4$
Просторова група	$I-42m$			
Формульна маса	909.57	955.67	1059.626	1147.84
Параметри комірки:				
<i>a</i> (нм)	0.80145(9)	0.80490(6)	0.84121(6)	0.83929(4)
<i>c</i> (нм)	0.67234(9)	0.68573(8)	0.70289(9)	0.70396(5)
<i>V</i> (нм ³)	0.4319(2)	0.4443(1)	0.4974(2)	0.49587(9)
F(000)	756.0	792.0	864.0	928.0
Кількість атомних позицій	16.0	16.0	16.0	16.0
Розрахункова густина, г/см ³	6.995(3)	7.144(2)	7.075(2)	7.687(2)
Коефіцієнт абсорбції, 1/см	1167.94	1321.39	1756.94	1878.61
Випромінювання; довжина хвилі, нм	CuK_α 0,154056			
Дифрактометр	Порошковий			
Спосіб обрахунку	Повнопрофільний			
2θ і $\sin\theta/\lambda_{(макс)}$	100.0 0.497			
Кількість атомних позицій	4	4	4	4
R_1	0.1058	0.0815	0.0896	0.0619
R_p	0.2653	0.2641	0.2074	0.1586
Кількість вільних параметрів	14	14	14	14

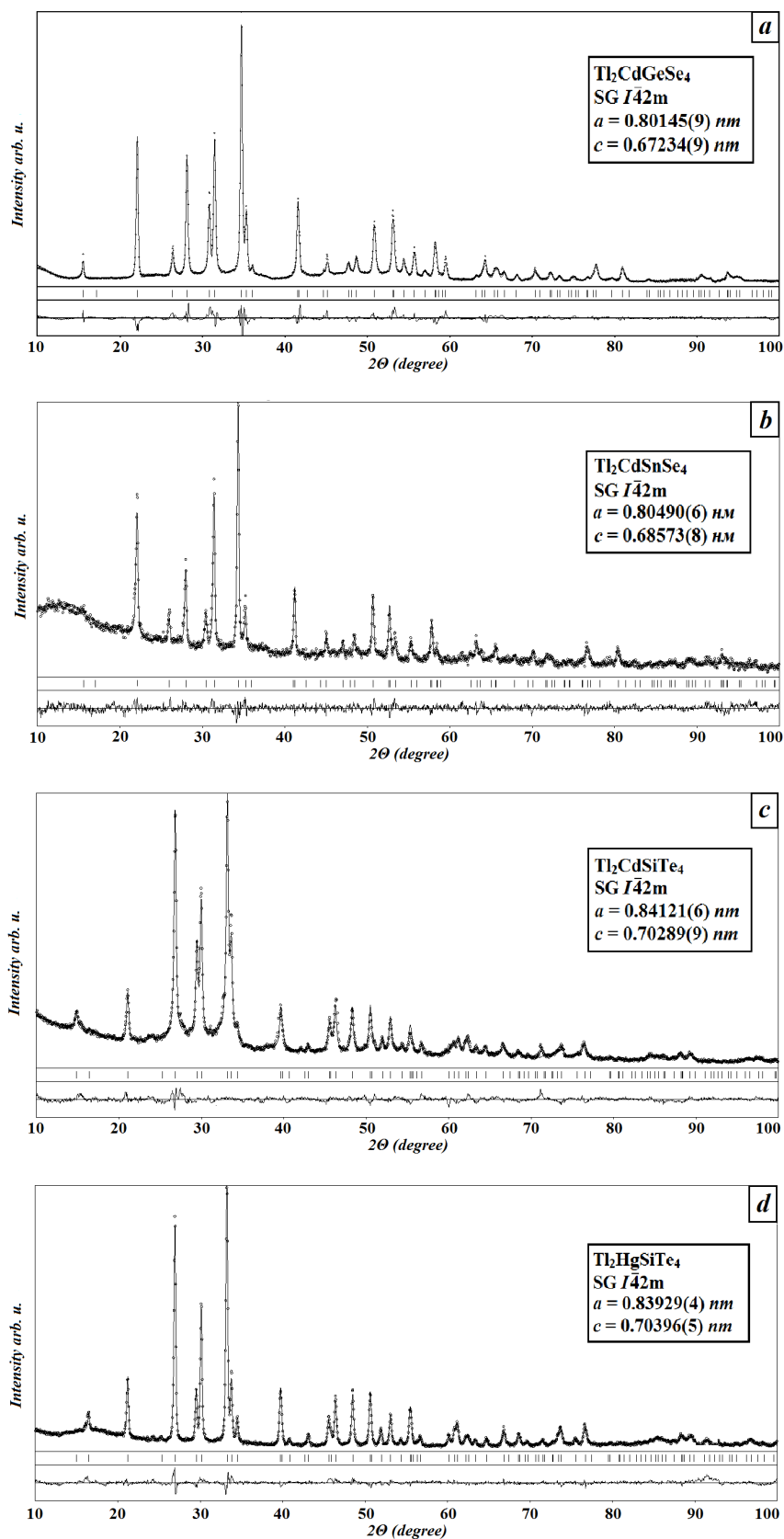

Рис. 3. Експериментальні (кола) та теоретичні (лінії) дифракційні профілі та їх різницєва для сполук: *a* – $\text{Tl}_2\text{CdGeSe}_4$, *b* – $\text{Tl}_2\text{CdSnSe}_4$, *c* – $\text{Tl}_2\text{CdSiTe}_4$, *d* – $\text{Tl}_2\text{HgSiTe}_4$

Таблиця 3

Залежність об'єму просторової ґратки та розрахованої густини від молярних мас в ізоструктурних сполуках $Tl_2B^{IV}X_4$

Сполука	ПГ	M, г/моль	V, нм ³	Розрахункова густина, г/см ³	Л-ра
Tl ₂ HgSnS ₄	I-42m	856.1	0.4138	6.871	[20]
Tl ₂ HgSnS ₄		909.8	0.4319	6.995	[*]
Tl ₂ HgSiSe ₄		953.5	0.4284	7.390	[21]
Tl ₂ CdSnSe ₄		955.9	0.4439	7.144	[24]
Tl ₂ HgGeSe ₄		998.0	0.4322	7.716	[22]
Tl ₂ MnGeTe ₄		1046.7	0.4912	7.080	[20]
Tl ₂ HgSnSe ₄		1044.1	0.4452	7.787	[21]
Tl ₂ CdSiTe ₄		1059.6	0.4974	7.075	[*]
Tl ₂ MnSnTe ₄		1092.8	0.5076	7.150	[20]
Tl ₂ CdGeTe ₄		1104.2	0.4973	7.370	[20]
Tl ₂ HgSiTe ₄		1147.8	0.4959	7.687	[*]
Tl ₂ CdSnTe ₄		1150.3	0.5123	7.460	[20]
Tl ₂ HgGeTe ₄		1192.4	0.4937	8.020	[20]
Tl ₂ HgSnTe ₄		1238.5	0.5047	8.150	[20]

* – дана робота

Таблиця 4

Результати розшифрування кристалічної структури сполуки Tl₂CdGe₃Se₈

Сполука	Tl ₂ CdGe ₃ Se ₈
Просторова група	<i>P</i> 2 ₁ 2 ₁ 2 ₁
Параметри комірки:	
<i>a</i> (нм)	0,76023(9)
<i>b</i> (нм)	1,2071(2)
<i>c</i> (нм)	1,7474(2)
<i>V</i> (нм ³)	1,6036(6)
F(000)	2312.0
Кількість атомних позицій	56.0
Розрахункова густина, г/см ³	5.676(2)
Коефіцієнт абсорбції, 1/см	794.03
Випромінювання; довжина хвилі, нм	CuK 1.54185
Дифрактометр	Порошковий
Спосіб обрахунку	Повнопрофільний
Кількість атомних позицій	14
Кількість вільних параметрів	58
2θ і sinθ/λ _(макс)	100.05 0.497
h(мін), k(мін), l(мін)	0 0 0
h(макс), k(макс), l(макс)	7 11 17
<i>R</i> _i і <i>R</i> _w	0.1204 0.2783
Скалярний фактор	1.98(6)
Вісь і параметр текстури	[0 1 0] 0.134(5)

Зменшення, очевидно, можна пояснити ефектом f-стиснення в атомі Hg. При заміні Ge→Sn у нових, та аналогічних до них за структурою

талієвмісних тетрарних сполуках, взятих для порівняння (Tl₂Cd(Hg)GeSe₄(Te₄) → Tl₂Cd(Hg)SnSe₄(Te₄) та Tl₂MnGeTe₄ → Tl₂MnSnTe₄) спостерігається закономірне зростання об'єму просторової ґратки. Однак заміна Si→Ge у сполуках Tl₂Cd(Hg)Si(Te₄)→Tl₂Cd(Hg)Ge(Te₄) призводить до зменшення комірки через ефект d-стиснення в атомі Ge. У всіх випадках при зміні S→Se→Te суттєво збільшуються розміри комірки. Розрахована густина суттєво зростає з молярною масою у всіх випадках заміщення дво-, чотири-, або шестивалентного елемента.

Тетрарна сполука Tl₂CdGe₃Se₈, що утворюється на перерізі Tl₂CdGeSe₄-GeSe₂ квазіпотрійної системи Tl₂Se-CdSe-GeSe₂, кристалізується в нецентросиметричній ПГ *P*2₁2₁2₁ (СТ Cs₂HgGe₃Se₈). На рис. 4 наведені її експериментальні, теоретичні та різницеві між ними рентгенодифракційні спектри.

Координати та кристалографічні параметри у структурі Tl₂CdGe₃Se₈ представлені в табл. 4.

Отже, за результатами рентгенофазовим аналізом побудовано ізотермічні перерізи систем Tl₂Se-CdSe-Ge(Sn)Se₂ при 570 К. Підтверджено існування сполуки Tl₂CdSnSe₄. Встановлено утворення та розшифровано кристалічну структуру чотирьох тетрарних сполук: Tl₂CdGe₃Se₈ та трьох ізоструктурних халькогенідів: Tl₂CdGeSe₄, Tl₂CdSiTe₄, Tl₂HgSiTe₄. Tl₂CdGe₃Se₈ кристалізується в тригональній ПГ *P*2₁2₁2₁ з параметрами: *a*=0, 7.6023(9),

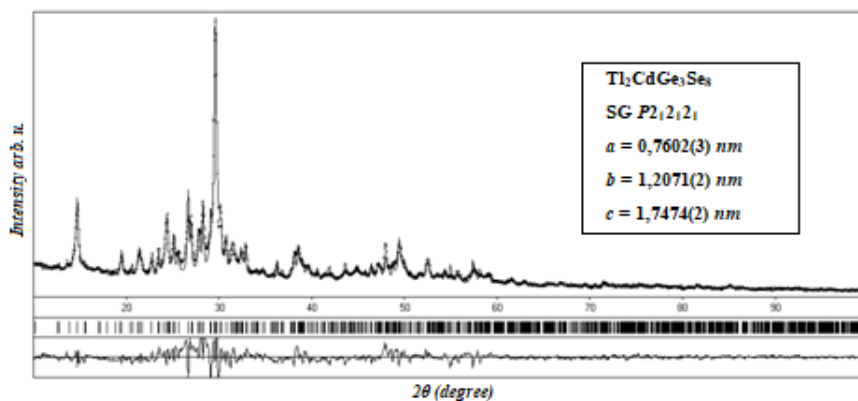

Рис 4. Експериментальні (кола) та теоретичні (лінії) дифракційні профілі та їх різницєва для сполуки $\text{Tl}_2\text{CdGe}_3\text{Se}_8$

$b=1,2071(2)$, $c=1,7474(2)$ нм. $\text{Tl}_2\text{B}^{\text{IV}}\text{D}^{\text{IV}}\text{X}_4$ кристалізуються в тетрагональній структурі з ПГ $I-42m$. Параметри комірок сполук: $a = 0.80145(9)$, $c = 0.67234(9)$ нм ($\text{Tl}_2\text{CdGeSe}_4$); $a = 0.8049(6)$, $c = 0.68573(8)$ нм ($\text{Tl}_2\text{CdSnSe}_4$); $a = 0.84121(6)$, $c = 0.70289(9)$ нм ($\text{Tl}_2\text{CdSiTe}_4$); $a = 0.83929(4)$, $c = 0.70396(5)$ нм ($\text{Tl}_2\text{HgSiTe}_4$). Розглянуто

залежність об'єму просторової ґратки та розрахованої густини від молярної маси у одинадцяти відомих раніше та трьох нововиявлених ізоструктурних (ПГ $I-42m$) сполуках $\text{Tl}_2\text{B}^{\text{IV}}\text{D}^{\text{IV}}\text{X}_4$. Отримані сполуки, кристалізуючись в нецентросиметричній структурі представляють інтерес для подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Piskach L.V., Parasyuk O.V., Olekseyuk I.D. The phase equilibria in the quasi-ternary $\text{Cu}_2\text{S}-\text{CdS}-\text{SnS}_2$ system. *J. Alloys Compds.* 1998. 279(2). P. 142-152.
2. Kanno R., Hata T., Kawamoto Y., Irie M. Synthesis of a new lithium ionic conductor, thio-LISICON–lithium germanium sulfide system. *Solid State Ionics*, 2000. 130(1-2). P. 97-104.
3. Parasyuk O.V., Gulay L.D., Piskach L.V., Olekseyuk I.D. The $\text{Ag}_2\text{Se}-\text{CdSe}-\text{SnSe}_2$ system at 670 K and the crystal structure of the $\text{Ag}_2\text{CdSnSe}_4$ compound. *J. Alloys Compds.* 2002. 335(1-2). P. 176-180.
4. Parasyuk O.V., Gulay L.D., Piskach L.V., Kumanska Yu.O. The $\text{Ag}_2\text{Se}-\text{HgSe}-\text{SnSe}_2$ system and the crystal structure of the $\text{Ag}_2\text{HgSnSe}_4$ compound. *J. Alloys Compds.* 2002. 339(1-2). P. 140-143.
5. Parasyuk O.V., Gulay L.D., Romanyuk Y.E., Olekseyuk I.D., Piskach L.V. The $\text{Ag}_2\text{Se}-\text{HgSe}-\text{GeSe}_2$ system and crystal structures of the compounds. *J. Alloys Compds.* 2003. 351(1-2). P. 135-144.
6. Parasyuk O.V., Chykhrij S.I., Bozhko V.V. Piskach L.V., Bogdanyuk M.S., Olekseyuk I.D., Bulatetska L.V., Pekhnyo V.I. Phase diagram of the $\text{Ag}_2\text{S}-\text{HgS}-\text{SnS}_2$ system and single crystal preparation, crystal structure and properties of $\text{Ag}_2\text{HgSnS}_4$. *J. Alloys Compds.* 2005. 399(1-2). P. 32-37.
7. Olekseyuk I.D., Piskach L.V., Zhabankov O.Y., Parasyuk O.V., Kogut Yu.M. Phase diagrams of the quasi-binary systems $\text{Cu}_2\text{S}-\text{SiS}_2$ and $\text{Cu}_2\text{SiS}_3-\text{PbS}$ and the crystal structure of the new quaternary compound $\text{Cu}_2\text{PbSiS}_4$. *J. Alloys Compds.* 2005. 399(1-2). P. 149-154.
8. Parasyuk O.V., Fedorchuk A.O., Kogut Y.M. et al., The $\text{Ag}_2\text{S}-\text{ZnS}-\text{GeS}_2$ system: Phase diagram, glass-formation region and crystal structure of $\text{Ag}_2\text{ZnGeS}_4$. *J. Alloys Compds.* 2010. 500(1). P. 26-29.
9. Kogut Y., Fedorchuk A., Zhabankov O., Romanyuk Ya., Kityk I., Piskach L., Parasyuk O. Isothermal section of the $\text{Ag}_2\text{S}-\text{PbS}-\text{GeS}_2$ system at 300 K and the crystal structure of $\text{Ag}_2\text{PbGeS}_4$. *J. Alloys Compds.* 2011. 509(11). P. 4264-4267.
10. Schurer B. N., Downs R. T., Domanik Kenneth J., Andrade M., Origlieri M. J. Pirquitasite, $\text{Ag}_2\text{ZnSnS}_4$. *Acta Cryst.* 2013. 69(2). P. i8-i9.
11. Zhang J.-H., Clark D. J., Weiland A., Stoyko S. S., Soo Kim Y., Jang J. I., Aitken J. A. $\text{Li}_2\text{CdGeSe}_4$ and $\text{Li}_2\text{CdSnSe}_4$: biaxial nonlinear optical materials with strong infrared second-order responses and laser-induced damage thresholds influenced by photoluminescence. *Inorg. Chem. Front.* 2017. 4. P. 1472-1484.
12. He J., Guo Y., Huang W., Zhang X., Yao J., Zhai T., Huang F. Synthesis, Crystal Structure, and Optical Properties of Noncentrosymmetric $\text{Na}_2\text{ZnSnS}_4$. *Inorg. Chem.* 2018, 57(16), P. 9918-9924.
13. Brik M.G., Parasyuk O.V., Myronchuk G.L., Kityk I.V. Specific features of band structure and optical anisotropy of $\text{Cu}_2\text{CdGeSe}_4$ quaternary compounds. *Mat. Chem. Phys.* 2014. 147. P. 155-161.

14. Rincón C., Quintero M.E., Moreno P.Ch., Quintero E., Henaó J.A., Macías M.A. Raman spectrum of $\text{Cu}_2\text{CdSnSe}_4$ stannite structure semiconductor compound. *Superlattices and Microstruct.* 2015. 88. P. 99-103.
15. Kogut Y., Khyzhun O.Y., Parasyuk O.V., Reshak A.H., Lakshminarayana G., Kityk I.V., Piasecki M. Electronic spectral parameters and IR nonlinear optical features of novel $\text{Ag}_{0.5}\text{Pb}_{1.75}\text{GeS}_4$ crystal. *J. Crystal Growth.* 2012. 354(1). P. 142-146.
16. Reshak A.H., Kogut Y.M., Fedorchuk A.O., Zamuruyeva O.V., Myronchuk G.L., Parasyuk O.V., Kamarudin H., Auluck S., Plucinski K.J., Bila J. Electronic and optical features of the mixed crystals $\text{Ag}_{0.5}\text{Pb}_{1.75}\text{Ge}(\text{S}_{1-x}\text{Se}_x)_4$. *J. Mat. Chem. C.* 2013. 1(31). P. 4667-4675.
17. Litvinchuk A.P., Dzhagan V.M., Yukhymchuk V.O., Valakh M.Ya., Babichuk I.S., Parasyuk O.V., Piskach L.V., Gordan O.D., Zahn D.R. T. Electronic structure, optical properties, and lattice dynamics of orthorhombic $\text{Cu}_2\text{CdGeS}_4$ and $\text{Cu}_2\text{CdSiS}_4$ semiconductors. *Phys. Rev B.* 2014. 90(16). P. 165-201.
18. Zhang Y., Sun X., Zhang P., Yuan X., Huang F., Zhang W. Structural properties and quasiparticle band structures of Cu-based quaternary semiconductors for photovoltaic applications. *J. Appl. Phys.* 2012. 111(6). P. 63709.
19. Huang Y., Wu K., Cheng J., Zhihua Y., Pan Sh. $\text{Li}_2\text{ZnGeS}_4$: a promising diamond-like infrared nonlinear optical material with high laser damage threshold and outstanding second-harmonic generation response. *Dalton Trans.* 2019. 48(14). P. 4484-4488.
20. Eulenberger G. Darstellung und Kristallstruktur des Dithallium(I) blei(II)- tetrathio germanats(IV) $\text{Tl}_2\text{PbGeS}_4$ / Preparation and Crystal Structure of Dithallium(I) Lead(II) Tetrathio germanate(IV). *Z. Naturforsch.* 1980. 35. P. 335-339.
21. McGuire M.A., Scheidemantel Th.J., Badding J.V., Badding John V., DiSalvo F. J. Tl_2AXTe_4 (A = Cd, Hg, Mn; X = Ge, Sn): Crystal Structure, Electronic Structure, and Thermoelectric Properties. *Chem. Mater.* 2005. 17. P. 6186-6191.
22. Mozolyuk M.Yu., Piskach L.V., Fedorchuk A.O., Olekseyuk I.D., Parasyuk O.V. Physico-chemical interaction in the $\text{Tl}_2\text{Se-HgSe-D}^{\text{IV}}\text{Se}_2$ systems ($\text{D}^{\text{IV}} = \text{Si, Sn}$). *Mater. Res. Bull.* 2012. 47. P. 3830-3834.
23. Mozolyuk M.Yu., Piskach L.V., Fedorchuk A.O., Olekseyuk I.D., Parasyuk O.V. The $\text{Tl}_2\text{Se-HgSe-GeSe}_2$ system and the crystal structure of $\text{Tl}_2\text{HgGeSe}_4$. *Chem. Met. Alloys.* 2013. 6. P. 55-62.
24. Piskach L.V., Mozolyuk M.Yu., Fedorchuk A.O., Olekseyuk I.D., Parasyuk O.V. Phase equilibria in the $\text{Tl}_2\text{S-HgS-SnS}_2$ system at 520 K and crystal structure of $\text{Tl}_2\text{HgSnS}_4$. *Chem. Met. Alloys.* 2017. 10. P. 136-141.
25. Selezén A.O., Piskach L.V., Parasyuk O.V., Olekseyuk I.D. The $\text{Tl}_2\text{SnSe}_3\text{-CdSe}$ System and the Crystal Structure of the $\text{Tl}_2\text{CdSnSe}_4$ compound. *J. Phase Equilib. Diffus.* 2019. 40, 6. P. 797-801.
26. Mozolyuk M.Yu., Piskach L.V., Fedorchuk A.O., Parasyuk O.V., Khyzhun O.Y. The $\text{Tl}_2\text{S-PbS-SiS}_2$ system and the crystal and electronic structure of quaternary chalcogenide $\text{Tl}_2\text{PbSiS}_4$. 2017. *Mat. Chem. Phys.* 195. P. 132-142.
27. Цісар О., Піскач Л., Бабіжецький В., Левицький В., Котур Б., Марушко Л., Олексеюк І., Парасюк О. Фазові рівноваги в системі $\text{Tl}_2\text{Se-In}_2\text{Se}_3\text{-GeSe}_2$ при 520 К. *Вісн. Львів. у-ту. Сер. хімічна.* 2018. 59(10). С. 46-52.
28. Davydyuk G.E., Piasecki M., Parasyuk O.V., Myronchuk G.L., Fedorchuk A. O., Danylchuk S.P., Piskach L.V., Mozolyuk M.Yu., AlZayed N. 2013. *Opt. Mater.* 35(12). P. 2514-2518.
29. Khyzhun O.Y., Fedorchuk A.O., Kityk I.V., Piasecki M., Mozolyuk M.Yu., Piskach L.V., Parasyuk O.V., ElNaggar A.M., Albassam A.A., Karasinski P. Electronic structure and laser induced piezoelectricity of a new quaternary compound $\text{TlInGe}_3\text{S}_8$. *Mat. Chem. Phys.* 2018. 204. P. 336-344.
30. Myronchuk G.L., Zamurueva O.V., Parasyuk O.V., Piskach L.V., Fedorchuk A.O., AlZayed N.S., El-Naggar A.M., Ebothe J., Lis M., Kityk I.V. Structural and optical properties of novel optoelectronic $\text{Tl}_{1-x}\text{In}_{1-x}\text{Si}_x\text{Se}_2$ single crystals. *J. Mat. Sci.: Mat. in Electr.* 25(7). P. 3226-3232.
31. Myronchuk G.L., Davydyuk G.E., Parasyuk O.V., Khyzhun O.Y., Andrievski R.A., Fedorchuk A.O., Danylchuk S.P., Piskach L.V., Mozolyuk M.Y. $\text{Tl}_{1-x}\text{In}_{1-x}\text{Sn}_x\text{Se}_2$ ($x = 0, 0.1, 0.2, 0.25$) single-crystalline alloys as promising non-linear optical materials. *J. Mat. Sci.: Mat. in Electr.* 2013. 24(9). P. 3555-3563.
32. Абрикосов Н.Х., Банкина В.Ф., Порецкая Л.В. [и др.]. Полупроводниковые халькогениды и сплавы на их основе. Москва : Наука, 1975. С. 219.
33. Абрикосов Н.Х., Шелимова Н.Х. Полупроводниковые материалы на основе соединений $\text{A}^{\text{IV}}\text{B}^{\text{VI}}$ / Москва : Наука, 1975. С. 195.
34. Glukh A.S., Sabov M.Yu., Barchii I.E., Tsigika V.V., Sidei V.I. Formation of ternary compounds in the $\text{Tl}_2\text{Se-GeSe}_2$ system. *Inorgan. Mater.* 2009. 45. P. 1172-1176.
35. Houenou P., Eholie R., Etude du systeme $\text{SnSe}_2\text{-Tl}_2\text{Se}$. *Acad. Sci. Paris.* 1976. 283. 16. P. 731-733.
36. Лазарев В.Б., Переш Е.Ю., Староста В.И., Мудрый В.В. Фазовые равновесия и свойства соединений в системах $\text{Tl}_2\text{S}(\text{Se})\text{-SnS}_2(\text{Se}_2)$. *Журн. неорг. химии.* 1985. 30(6). С. 1502-1506.
37. Mucha I., Wiglusz K., Sztuba Z., Gawel W. Solid-liquid equilibria in the quasi-binary thallium(I) selenide-tin(IV) selenide system. *Comp. Coupl. Phase Diag. and T.I.H. hermochem.* 2009. 33. P. 545-549.
38. Один В.В., Гринко В.В., Новоселова А.В. P-T-X фазовая диаграмма системы CdSe-GeSe . *Журнал неорганической химии.* 1986. 31(5). С. 1274-1277.

39. Стасова М.М., Вайнштейн Б.К. Электронографическое определение структуры Tl_2Se . *Кристаллография*. 1958. 3(2). С. 141-147.
40. Dittmar G., Schafer H. Die Kristallstruktur von germanium diselenid. *Acta Cryst. B*. 1976. 32. P. 2726-2728.
41. Busch G., Frohlich C., Hulliger F., Steimeier E. Structur, elektrische und thermoelektrische Eigenschaften von $SnSe_2$. *Helv. Phys. Acta*. 1961. 34. P. 359-368.
42. Glukh O.S., Sabov M.Yu., Barchij I.E., Pavlyuk V.V., Marciniak B. Crystal structure of the Tl_4GeSe_4 ternary compound. *Chem. Met. Alloys*. 2009 (2). P. 10-14.
43. Eulenberger G. Ternäre Thalliumchalkogenide mit $Tl_4Ge_2S_6$ -Struktur. *Monatsh. Chem*. 1982. 113. P. 859-867.
44. Eulenberger G. $Tl_4Ge_4Se_{10}$, ein Thallium(1)selenogermanat mit adamantanalogem Anion $[Ge_4Se_{10}]^{4-}/Tl_4Ge_4Se_{10}$, a Thallium(I) Selenogermanate with the Adamantane-Like Anion $[Ge_4Se_{10}]^{4-}$. *Z. Naturforsch.* 1981. 36. P. 521-523.
45. Akinocho G., Houenou P., Oyetola S., Eholie R., Jumas J. C., Olivier-Fourcade J., Maurin M. Étude structurale de Tl_4SnSe_4 . *J. Solid State Chem*. 1991. 93(2). P. 336-340.
46. Jaulmes S., Houenou P., Structure cristalline du seleniure d'etain(IV) et de thallium(I): Tl_2SnSe_3 . *Mater. Res. Bull.* 1980. 15(7). P. 911-915.
47. Henao J.A., Delgado J.M., Quintero M., X-ray powder diffraction data and structural study of Fe_2GeSe_4 . *Powder Diffr.* 1998. 13(4) P. 202-209.
48. Akselrud L.G., Zavaliy P.Yu., Grin Yu. et al., J. *WinCSD*: software package for crystallographic calculations (Version 4). *J. Appl. Cryst.* 2014. 47. P. 803-805.
49. Ketelaar J.A., t'Hart W.H., Moerel M., Polder D. The Crystal Structure of $TlSe$, Thallous Thallic or Thallosic Selenide. *Z. Kristallog. A*. 1939. 101 P. 396-404.
50. Müller D., Eulenberger G., Hahn H. Über ternäre Thalliumchalkogenide mit Thalliumselenidstruktur. *Z. Anorg. Allg. Chem*, 1973. 398. P. 207–220.

REFERENCES:

1. Piskach, L.V., Parasyuk, O.V., Olekseyuk, I.D. (1998). The phase equilibria in the quasi-ternary Cu_2S – CdS – SnS_2 system. *J. Alloys Compds*, 279(2). 142-152.
2. Kanno, R., Hata, T., Kawamoto, Y., Irie, M. (2000). Synthesis of a new lithium ionic conductor, thio-LISICON–lithium germanium sulfide system. *Solid State Ionics*, 130(1-2), 97-104.
3. Parasyuk, O.V., Gulay, L.D., Piskach, L.V., Olekseyuk, I.D. (2002). The Ag_2Se – $CdSe$ – $SnSe_2$ system at 670 K and the crystal structure of the $Ag_2CdSnSe_4$ compound. *J. Alloys Compds*. 335(1-2), 176-180.
4. Parasyuk, O.V., Gulay, L.D., Piskach, L.V., Kumanska, Yu.O. (2002). The Ag_2Se – $HgSe$ – $SnSe_2$ system and the crystal structure of the $Ag_2HgSnSe_4$ compound. *J. Alloys Compds*. 339(1-2), 140-143.
5. Parasyuk, O.V., Gulay, L.D., Romanyuk, Y.E., Olekseyuk, I.D, Piskach, L.V. (2003). The Ag_2Se – $HgSe$ – $GeSe_2$ system and crystal structures of the compounds. *J. Alloys Compds*. 351(1-2), 135-144.
6. Parasyuk, O.V., Chykhrij, S.I., Bozhko, V.V. Piskach, L.V., Bogdanyuk, M.S., Olekseyuk, I.D., Bulatetska, L.V., Pekhnyo, V.I. (2005). Phase diagram of the Ag_2S – HgS – SnS_2 system and single crystal preparation, crystal structure and properties of Ag_2HgSnS_4 . *J. Alloys Compds*. 399(1-2), 32-37.
7. Olekseyuk, I.D., Piskach, L.V., Zhibankov, O.Y., Parasyuk, O.V., Kogut, Yu.M. (2005). Phase diagrams of the quasi-binary systems Cu_2S – SiS_2 and Cu_2SiS_3 – PbS and the crystal structure of the new quaternary compound Cu_2PbSiS_4 . *J. Alloys Compds*. 399(1-2), 149-154.
8. Parasyuk, O.V., Fedorchuk, A.O., Kogut, Y.M. et al. (2010) The Ag_2S – ZnS – GeS_2 system: Phase diagram, glass-formation region and crystal structure of Ag_2ZnGeS_4 . *J. Alloys Compds*. 500(1), 26-29.
9. Kogut, Y., Fedorchuk, A., Zhibankov, O., Romanyuk, Ya., Kityk, I., Piskach, L., Parasyuk, O. (2011). Isothermal section of the Ag_2S – PbS – GeS_2 system at 300 K and the crystal structure of Ag_2PbGeS_4 . *J. Alloys Compds*. 509(11), 4264-4267.
10. Schumer, B.N., Downs, R.T., Domanik, Kenneth J., Andrade, M., Origlieri M.J. (2013). Pirquitasite, Ag_2ZnSnS_4 . *Acta Cryst.* 69(2), i8-i9.
11. Zhang, J.-H., Clark, D.J., Weiland, A., Stoyko, S.S., Soo Kim Y., Jang, J.I., Aitken, J.A. (2017). $Li_2CdGeSe_4$ and $Li_2CdSnSe_4$: biaxial nonlinear optical materials with strong infrared second-order responses and laser-induced damage thresholds influenced by photoluminescence. *Inorg. Chem. Front.*, 4, 1472-1484.
12. He, J., Guo, Y., Huang, W., Zhang, X., Yao, J., Zhai, T., Huang, F. (2018). Synthesis, Crystal Structure, and Optical Properties of Noncentrosymmetric Na_2ZnSnS_4 . *Inorg. Chem.* 57(16), 9918-9924.
13. Brik, M.G., Parasyuk, O.V., Myronchuk, G.L., Kityk, I.V. (2014). Specific features of band structure and optical anisotropy of $Cu_2CdGeSe_4$ quaternary compounds. *Mat. Chem. Phys*, 147, 155-161.
14. Rincón, C., Quintero, M.E., Moreno, P.Ch., Quintero, E., Henao, J.A., Macías, M.A. (2015). Raman spectrum of $Cu_2CdSnSe_4$ stannite structure semiconductor compound. *Superlattices and Microstruct.* 88, 99-103.

15. Kogut, Y., Khyzhun, O.Y., Parasyuk, O.V., Reshak, A.H., Lakshminarayana, G., Kityk, I.V., Piasecki M. (2012). Electronic spectral parameters and IR nonlinear optical features of novel $\text{Ag}_{0.5}\text{Pb}_{1.75}\text{GeS}_4$ crystal. *J. Crystal Growth*, 354(1), 142-146.
16. Reshak, A.H., Kogut, Y.M., Fedorchuk, A.O., Zamuruyeva, O.V., Myronchuk, G.L., Parasyuk, O.V., Kamarudin, H., Auluck, S., Plucinski, K.J., Bila, J. (2013). Electronic and optical features of the mixed crystals $\text{Ag}_{0.5}\text{Pb}_{1.75}\text{Ge}(\text{S}_{1-x}\text{Se}_x)_4$. *J. Mat. Chem. C*, 1(31), 4667-4675.
17. Litvinchuk, A.P., Dzhagan, V.M., Yukhymchuk, V.O., Valakh, M.Ya., Babichuk, I.S., Parasyuk, O.V., Piskach, L.V., Gordan, O.D., Zahn, D.R.T. (2014). Electronic structure, optical properties, and lattice dynamics of orthorhombic $\text{Cu}_2\text{CdGeS}_4$ and $\text{Cu}_2\text{CdSiS}_4$ semiconductors. *Phys. Rev B*, 90(16).
18. Zhang, Y., Sun, X., Zhang, P., Yuan, X., Huang, F., Zhang, W. (2012). Structural properties and quasiparticle band structures of Cu-based quaternary semiconductors for photovoltaic applications. *J. Appl. Phys*, 111(6).
19. Huang, Y., Wu, K., Cheng, J., Zhihua, Y., Pan, Sh. (2019). $\text{Li}_2\text{ZnGeS}_4$: a promising diamond-like infrared nonlinear optical material with high laser damage threshold and outstanding second-harmonic generation response. *Dalton Trans*, 48(14), 4484-4488.
20. Eulenberger, G. (1980). Darstellung und Kristallstruktur des Dithallium(I) blei(II)- tetrathio germanats(IV) $\text{Tl}_2\text{PbGeS}_4$ / Preparation and Crystal Structure of Dithallium(I) Lead(II) Tetrathio germanate(IV). *Z. Naturforsch*, 35, 335-339.
21. McGuire, M.A., Scheidemantel, Th.J., Badding, J.V., Badding, John V., DiSalvo, F.J. (2005). Tl_2AXTe_4 (A = Cd, Hg, Mn; X = Ge, Sn): Crystal Structure, Electronic Structure, and Thermoelectric Properties. *Chem. Mater*, 17, 6186-6191.
22. Mozolyuk, M.Yu., Piskach, L.V., Fedorchuk, A.O., Olekseyuk, I.D., Parasyuk, O.V. (2012). Physico-chemical interaction in the $\text{Tl}_2\text{Se}-\text{HgSe}-\text{D}^{\text{IV}}\text{Se}_2$ systems ($\text{D}^{\text{IV}} - \text{Si, Sn}$). *Mater. Res. Bull.*, 47, 3830-3834.
23. Mozolyuk, M.Yu., Piskach, L.V., Fedorchuk, A.O., Olekseyuk, I.D., Parasyuk, O.V. (2013). The $\text{Tl}_2\text{Se}-\text{HgSe}-\text{GeSe}_2$ system and the crystal structure of $\text{Tl}_2\text{HgGeSe}_4$. *Chem. Met. Alloys*, 6, 55-62.
24. Piskach, L.V., Mozolyuk, M.Yu., Fedorchuk, A.O., Olekseyuk, I.D., Parasyuk O.V. (2017). Phase equilibria in the $\text{Tl}_2\text{S}-\text{HgS}-\text{SnS}_2$ system at 520 K and crystal structure of $\text{Tl}_2\text{HgSnS}_4$. *Chem. Met. Alloys*, 10, 136-141.
25. Selezhen, A.O., Piskach, L.V., Parasyuk, O.V., Olekseyuk, I.D. (2019). The Tl_2SnSe_3 -CdSe System and the Crystal Structure of the $\text{Tl}_2\text{CdSnSe}_4$ compound. *J. Phase Equilib. Diffus*, 40, 6, 797-801.
26. Mozolyuk, M.Yu., Piskach, L.V., Fedorchuk, A.O., Parasyuk, O.V., Khyzhun, O.Y. (2017). The $\text{Tl}_2\text{S}-\text{PbS}-\text{SiS}_2$ system and the crystal and electronic structure of quaternary chalcogenide $\text{Tl}_2\text{PbSiS}_4$. *Mat. Chem. Phys*, 195, 132-142.
27. Tsisar, O., Piskach, L., Babizhetskyi, V., Levytskyi, V., Kotur, B., Marushko, L., Olekseyuk, I., Parasyuk, O. (2018). Fazovi rivnovahy v systemi $\text{Tl}_2\text{Se}-\text{In}_2\text{Se}_3-\text{GeSe}_2$ pry 520 K. [Phase equilibria in the system $\text{Tl}_2\text{Se} - \text{In}_2\text{Se}_3 - \text{GeSe}_2$ at 520 K]. *Visn. Lviv. u-tu. Ser. khimichna. – Bulletin of Lviv University. Chemistry series*, 59(10), 46-52 [in Russian].
28. Davydyuk, G.E., Piasecki, M., Parasyuk, O.V., Myronchuk, G.L., Fedorchuk, A.O., Danylchuk, S.P., Piskach, L.V., Mozolyuk, M.Yu., AlZayed N. 2013. *Opt. Mater*, 35(12), 2514-2518.
29. Khyzhun, O.Y., Fedorchuk, A.O., Kityk, I.V., Piasecki, M., Mozolyuk, M.Yu., Piskach, L.V., Parasyuk, O.V., ElNaggar, A.M., Albassam, A.A., Karasinski, P. (2018). Electronic structure and laser induced piezoelectricity of a new quaternary compound $\text{TlInGe}_3\text{S}_8$. *Mat. Chem. Phys*, 204, 336-344.
30. Myronchuk, G.L., Zamurueva, O.V., Parasyuk, O.V., Piskach, L.V., Fedorchuk, A.O., AlZayed, N.S., El-Naggar, A.M., Ebothe, J., Lis, M., Kityk, I.V. (2018). Structural and optical properties of novel optoelectronic $\text{Tl}_{1-x}\text{In}_{1-x}\text{Si}_x\text{Se}_2$ single crystals. *J. Mat. Sci.: Mat. in Electr*, 25(7), 3226-3232.
31. Myronchuk, G.L., Davydyuk, G.E., Parasyuk, O.V., Khyzhun, O.Y., Andrievski, R.A., Fedorchuk, A.O., Danylchuk, S.P., Piskach, L.V., Mozolyuk, M.Y. (2013). $\text{Tl}_{1-x}\text{In}_{1-x}\text{Sn}_x\text{Se}_2$ ($x = 0, 0.1, 0.2, 0.25$) single-crystalline alloys as promising non-linear optical materials. *J. Mat. Sci.: Mat. in Electr*, 24(9), 3555-3563.
32. Abrykosov, N.Kh., Bankyna, V.F., Poretskaia, L.V. [y dr.]. (1975). *Poluprovodnykovye khalkohenydy y splavy na ykh osnove. [Semiconductor chalcogenides and alloys based on them]*. Moscow: Nauka, 219. [in Russian].
33. Abrykosov, N.Kh., Shelymova, N.Kh. (1975). *Poluprovodnykovye materyaly na osnove soedynenyi AIVBVI [Semiconductor materials based on AIVBVI compounds]* Moscow: Nauka. [in Russian].
34. Glukh, A.S., Sabov, M.Yu., Barchii, I.E., Tsigika, V.V., Sidei V.I. (2009). Formation of ternary compounds in the $\text{Tl}_2\text{Se}-\text{GeSe}_2$ system. *Inorgan. Mater*, 45, P, 1172-1176.
35. Houenou, P., Eholie, R. (1976). Etude du systeme $\text{SnSe}_2-\text{Tl}_2\text{Se}$. *Acad. Sci. Paris*, 283, 16, 731-733.
36. Lazarev, V.B., Peresh, E.Yu., Starosta, V.Y., Mudryi, V.V. (1985). Fazovye ravnovesya y svoystva soedynenyi v systemakh $\text{Tl}_2\text{S}(\text{Se})-\text{SnS}_2(\text{Se}_2)$. [Phase equilibria and properties of compounds in $\text{Tl}_2\text{S}(\text{Se}) - \text{SnS}_2(\text{Se}_2)$ systems]. *Zhurn. neorh. Khimiy – Journal of Inorganic Chemistry*, 30(6), 1502-1506 [in Russian].
37. Mucha, I., Wiglusz, K., Sztuba, Z., Gaweł, W. (2009). Solid-liquid equilibria in the quasi-binary thallium(I) selenide-tin(IV) selenide system. *Comp. Coupl. Phase Diagr. and T.I.H. hermochem*, 33, 545-549.
38. Odyn, V.V., Hryenko, V.V., Novoselova, A.V. (1986). P-T-X fazovaia dyahramma systemy $\text{CdSe}-\text{GeSe}$. [P-T-X phase diagram of the $\text{CdSe} - \text{GeSe}$ system]. *Zhurn. neorh. Khimiy – Journal of Inorganic Chemistry*, 31(5), 1274-1277 [in Russian].

39. Stasova, M.M., Vainshtein, B.K. (1958). Elektronohrafycheskoe opredelenie struktury Tl_2Se . [Electron diffraction determination of the Tl_2Se structure]. *Krystallografiya – Crystallography*, 3(2), 141-147 [in Russian].
40. Dittmar, G., Schafer, H. (1976). Die Kristallstruktur von germanium diselenid. *Acta Cryst. B*, 32, 2726-2728.
41. Busch, G., Frohlich, C., Hulliger, F., Steimeier, E. Struktur, elektrische und thermoelektrische Eigenschaften von $SnSe_2$. *Helv. Phys. Acta*. 34. P. 359-368.
42. Glukh O. S., Sabov M. Yu., Barchij I. E., Pavlyuk V. V., Marciniak B. (1961). Crystal structure of the Tl_4GeSe_4 ternary compound. *Chem. Met. Alloys*, 2009 (2), 10-14.
43. Eulenberger, G. (1982). Ternäre Thalliumchalkogenide mit $Tl_4Ge_2S_6$ -Struktur. *Monatsh. Chem*, 113, 859-867.
44. Eulenberger, G. (1981). $Tl_4Ge_4Se_{10}$, ein Thallium(1)selenogermanat mit adamantanalogem Anion $[Ge_4Se_{10}]^{4+}/Tl_4Ge_4Se_{10}$, a Thallium(I) Selenogermanate with the Adamantane-Like Anion $[Ge_4Se_{10}]^{4+}$. *Z. Naturforsch*, 36, 521-523.
45. Akinocho, G., Houenou, P., Oyetola, S., Eholie, R., Jumas, J.C., Olivier-Fourcade, J., Maurin, M. (1991). Étude structurale de Tl_4SnSe_4 . *J. Solid State Chem*, 93(2), 336-340.
46. Jaulmes, S., Houenou, P. (1980). Structure cristalline du seleniure d'etain(IV) et de thallium(I): Tl_2SnSe_3 . *Mater. Res. Bull*, 15(7), 911-915.
47. Henao, J.A., Delgado, J.M., Quintero, M. (1998). X-ray powder diffraction data and structural study of Fe_2GeSe_4 . *Powder Diffr*, 13(4), 202-209.
48. Akselrud, L.G., Zavalii, P.Yu., Grin, Yu. et al., J. (2014). *WinCSD*: software package for crystallographic calculations (Version 4), 47, 803-805.
49. Ketelaar, J.A., t'Hart, W.H., Moerel, M., Polder D. (1939). The Crystal Structure of $TlSe$, Thallous Thallic or Thallosic Selenide. *Z. Kristallog, A*, 101, 396-404.
50. D. Müller, G. Eulenberger, H. Hahn (1973) Über ternäre Thalliumchalkogenide mit Thalliumselenidstruktur. *Z. Anorg. Allg. Chem*, 398, 207–220.